

Мемет Ниязи

АКЪМЕСДЖИТ КЪЫЗ ОДЖА МЕКТЕБИНИНЪ РЕСМИЙ АЧЫЛЫШ МЕРАСИМИ МУНАСЕБЕТИМЕН

Бугунь бизге бир тарихтыр, артсын бондай адымлар...
Сав болынъыз джыйын япкъан эфендилер, ханымлар.
Бо мектептир джуртымызнынъ бир тек ана оджагъы,
Къыз балагъа догъры, ачыкъ энъ шефкъатлы къуджагъы.
Бо мектептир, уйретеджек бизге илимни, эдепни,
Татарлыкъны котереджек, Исмаил бей Мектеби
Исмаил бей кимдир? Айтсын, бармы оны бильмеген?
О тувулмы бизнинъ ичюн козь джашларын сильмеген?
Эп джылагъан, эп аджынгъан, алай омрин сарф эткен,
Татарлыкъны юксельтеджек гъайретлермен тюкеткен...
О тувулмы къартны-джашны гедже-кунъдиз окъыткъан?
О дегендир: къоркъма, бир кунь келир, барлы болырсынъ,
Догърыл бираз, алдын джуръ, татар къарлы болырсынъ
Эр кес билир онынъ уйкен макъсатларын, эмелин.
Бельки онынъ сойы къурды бо мектебин темелин.
Бир къуяштыр: нурын чачкъан Ешилъ Джуртынынъ устинде,
Учаджакъмыз о заман биз ярын да, бугунь де.
Мектебимиз яшадыкъча, буйик намы юксельсин,
Бизге нурлы фикирлерден, тириликлер тез кельсин.
Бугунь бизге бир тарихтыр, артсын бондай адымлар.
Сав болынъыз, джыйын япкъан эфендилер, ханымлар.

ДЖУРТ СЮЙГИСИ

Гульсюм ханым, арувче къыз
Истанбулда тувгъан эди.
Яшы болды алты-еди.
Анасындан сорды джанъгъыз:
– Анам, Къырым къайдай джурттыр?
Онда болгъан халкъ кимлердир?
Деди: – Къызым, биз татармыз.
Къырым бизнинъ джуртымыздыр.
Джери-коки тер-темиздир,
Къырымда да бизлер бармыз.
Къартанайлар, къартбабайлар
Бизни келир деп къарайлар.
Бильди Гульсюм татарлыгъын,
Къырым деген джурт барлыгъын.
Хаялинде оны сюйди,
Коръмедим деп джанды куйди.
Мектепте бир арсыз бала,
Не къызара, не утана,
Бир кунь огъа татар деди,
Эриштирди, эриштирди,
Агъыз бурын тырыштырды.
Башкъа къызлар куле эди,
Бо заваллы къыза эди,

Эм ичинден джана эди.
Гульсюм тотай джылай джылай
Къайтты уйге. Деди: – Анай,
Къайда бабам, тез айт энди!
Къычкъырыкълап ер тебинди.
– Не болды, шо? Къызым токъта.
Къатеджексинъ бабанъны?
Тынъламайсынъ ич ананъны.
– Джаным, айтса, бабам къайда?
Мектепте бир сойсыз бала
Джурегиме атеш сала,
Магъа татар деп эглене,
Татлы джаным оръселене.
О мектепте мен окъымам.
Сизнинъ туткъан джолны къувмам.
Биз кетийик джуртымызгъа.
Онда бильги, эдеп ёкъмы?
Татарлыгъын сюйген къызгъа
Джуртымызда мектеп ёкъмы?

ДОБРУДЖАДАН СИЗГЕ СЕЛЯМ КЕТИРДИМ

Бизге Къырым бир чакърым болса да
Коп вакъытлар бир хабер алалмадыкъ...
Асретликтен козьлерге яш толса да,
Ешилъ джуртка джол табалмадыкъ.

Сонъра туйдыкъ: къаранлыкълар ашылгъан,
Гузель Къырым ешилленген, шенълеген...
Чатыр Тавдан кунеш нуры чачылгъан,
Миллет джуртта байрам ясап эгленген.

Мында Тувгъан къартларымыз джанланды,
«Ханлыкъ» туйып сюйингенден джылашты.
Джурт къайгъысы чеккен джашлар атланды,
Джаш джигитлер, джеткен къызлар ойнашты.

Юзь элли йыл туснакъ къалгъан татарлыкъ
Сарып джыйгъан «Кок Байракъ»ны коклерде
Салландыргъан... ох не арув шо барлыкъ...

Бек аз эвель айрылгъанмыз Къырымдан
Тозалмаймыз, къайтаджакъмыз, артыкъ биз
Къуртарыныыз, анлашылсын бир ватан
Къардешлери болгъанымыз герчектен.
Бирлешийик, биз ольсек де ольмесин
«Татар намы» эшитильсин юксектен.
Эндиден сонъ душман бизни больмесин.

Татарлыкъны яшатаджакъ джашларгъа
Добруджадан бинъ итирам кетирдим.
Джурт къайгъысын чеккен къызгъа, джашларгъа,
Акъ юректен ташкъан селям кетирдим.

ЭШИТЕМЕН

Эшитемен, шо Къырымда, Къазанда.
Оренбургда, Тюркистанда, эр якъта,
Татарлыкъны джойтмакъ ичюн тырышкъан
Бир къувет бар. Къолы къанлы, къальби таш,
Бизден тюгюль шо къуветке къарышкъан.
Козинъни ач, джойтылма, эй татар джаш!
Абайлайып джурь! Авдарылгъан джар болыр.
Козинъни ач! Ачыкъ козьлер бар болыр.

Эшитемен, акъмаз болгъан дерелер.
Кесек-кесек къангъа толгъан алай джер,
Нурлы козьлер тырнакъларман ойылгъан.
Татар джашы, ич бонларгъа тѣзильмий.
Татарлыкънынъ йылдызлары джойылгъан.
Шай болса да, гене умит узильмий.
Алдынъны кѣр! Чукъыр джапкъан къар болыр.
Отъкир болсанъ, джуртынъ сагъа яр болыр.

Эшитемен, инсанлыкъны парлагъан,
Инсанлыкъны инсанларгъа джарлагъан
Къара къувет бильгилерни, окъувны
Эзгенден сонъ, токътаткъан акъкъан сувны.
Шо сув бизнинъ къанымыздыр, татар джаш!
Шо себептен тюслери къырмызыдыр.
Эмгенлери Ана Джуртнынъ къызыдыр.
Келир бир кунъ, о къанларны бир къуяш
Джояр. Джуртта узун кунълер той болыр.
Гечкен кунни ойлап кульген ой болыр.

Шо тойларда, эй Сиз, тюшкен Йылдызлар,
Сизнинъ ичюн татарнынъ къарты-джашы
Тѣгеджеклер джылай куле козьяшы,
Тюшкен тамла къургъан джуртны ялдызлар!

МАРШ

Къарангъы кече, тувмаз кунъ, къоркъылы джолда,
Бильгисиз, ойсыз къалгъамыз... Джол сораймыз.
Джурт кеткен, туснакъ къалгъамыз биз джат къолда,
Эндиден сонъ бир анъаджакъ кунъ къараймыз.
Танъ ачылса, кунъ тувса, онгъанлыкъ болса...
Къарув кельсе джашларгъа, бир ханлыкъ болса.

Арткъа къарап монъ болдыкъ, къуяш да баткъан.
Алдымызда коринмий джилът эткен йылдыз.
Джан аджырсыз, баш тавсыз эм чокъ къараткъан,
Танъры эбин таптыргъайды къалдыкъ джансыз.
Танъ ачылса, кунъ тувса, онгъанлыкъ болса...
Къарув кельсе джашларгъа, бир ханлыкъ болса.

Алай халкъ да талкъ болгъан бизлерге ушап,
Тырышкъан сонъ джол алып сыйларын тапкъан.
Джыйылынъыз эй джашлар, турманъыз къарап...
Эдиль бойын, Ор бетин къаранлыкъ джапкъан.
Танъ ачылса, кунъ тувса, онгъанлыкъ болса...
Къарув кельсе джашларгъа, бир ханлыкъ болса.

Джылай джурип кунъ болмай, вакъытлар озмай.
Джурьмесенъ джолны оньдирмий козь джашлары.
Татарлыкъкъа къаралсын; джойтылгъан Гирай,
Джурт таралса да сав болсын къолдашлары.
Танъ ачылса, кунъ тувса, онгъанлыкъ болса...
Къарув кельсе джашларгъа, бир ханлыкъ болса.

МЕНЪЛИ ГЕРАЙ МЕДРЕСЕСИНЕ МАРШ

Джуртымызда та эскиден илим ери танылгъан,
Менъли Герай медресеси юксельген бир оджакътыр.
Бильги нуры Ешилъ Джурткъа бу оджакътан сачылгъан
Эндиден сонъ бу нур сёнмез: о эр вакъыт парлакътыр.

Эй нур ачыл, бир къуяшдай биз яшларны айдынлат!
Татарлыкъны къуртаджакъ бильгилермен эп яшат!

Джаиллик къалын пердесин бир къуветли эль якъында,
Парча-парча йырткъандан сонъ къаранлыкълар ачылыр.
Байкъуш сусар бу мукъаддес Къырымнынъ эр ягъында,
О эль бизмиз, бильгимизден онгъанлыкълар сачылыр.

Эй нур ачыл, бир къуяшдай биз яшларны айдынлат!
Татарлыкъны юксельтеджек бильгилермен эп яшат!

Тарих бизге аталардан ольмез шанлар ташыгъан.
Устимизде Менъли Герай ханнынъ уйкен намы бар!
О шанларны яшатаджакъ орду бизмиз, эр заман.
Силямыз маарифтир. Бизден залим, джав къачар.

Эй нур ачыл, бир къуяшдай биз яшларны айдынлат!
Тузнакъ къалгъан татарлыкъны бильгилермен эп яшат!

Аркъадашлар! Гъайрет-гъайрет, тез ачылсын бахтымыз!
Яшав акъкъы джойтылмасын, оксюз, ёкъсыл миллетинъ!
Багълылыгъымыз тавсигенден сонъ йыкъылгъан тахтымыз.
Я Раб, тезден сен ярлыгъа, бизден кесме рахметин.

Эй нур ачыл! Эй мукъаддес къуяш бизни айдынлат!
Сисли джуртны шеньледир де татарлыкъны эп яшат!

МЕН КЪАЙДАЙМАН ?

Бир къаравда ойсыз аскер баламан,

Бир къаравда ойлана да къаламан.
Балалыгъым тутса, кулип джайнайман,
Къартлыкъ эске тюшсе, эльден яламан.
Кунь озгъарсам кулькилермен диймен де,
Сюрек кетми, мугъая токъталаман.
Кульгеним де чайна бир кулиш, куль болсын.
Куле турып джурекке от саламан.
Мен омримде аз кульдим, коп джыладым.
Джылай, джылай, тюбинде джал аламан.
Халкънынъ корьген куньлерин биз корьмедик;
Корермиз деп, кимерде ойланаман.
Куйди бавур, къараланды къасветмен;
Мен де шаштым, нечюн дертли боламан?
Бо дертни мен къайдан алдым? Къайдайман?
Бельки, джуртсыз къалгъан оксиз баламан!
Джурт дегенде джурегимден от чыгъа.
Дертим де шо: «Джурт!» дие де къозгъаламан.

Костендже
1905 с.

НЕЧЮН СЮЙДИМ

Къырымнынъ чель бетинде,
Азавнынъ бир четинде,
Шырын атлы бир койде,
Бельки джарты бир уйде
Бабам тувгъан.

Къыпчакъта ойнай джайнай,
Оськен эмиш къартанай.
Кетен сокъкъан, шал орьген,
Шай арув куньлер корьген,
Башын джавлыкъман бувгъан.

Къызлар-джашлар къуяшлап
Куньден алгъанлар савлыкъны.
Танъ джерине ушай деп
Къулангъан ал джавлыкъны.
Тон джабынып къарт джурьген,
Джаш къушанып ат сюрген.
Тюе маджар джеккенлер,
Тойлай джыгъып кеткенлер.
Тойдан тойгъа авушып,
Кедай ярге къавушып
Онъгъанлыкъкъа далгъанлар,
Яшав зевкъын алгъанлар.

Согъыш болса давуллар
Чалгъан. Койлер, авуллар
Толгъан эрге, джигитке.
Джуртнынъ джавы эр итке
Кучьлерин бильдиргенлер,

Котеклеп синьдиргенлер.

Шай болса да, Къырымдан
От бастырып чыкъкъанлар.
Тюшине къала инсан,
Нечюн джурттан быкъкъанлар?
Нечюн, нечюн чыкъкъанлар?
Ташлап заваллы джерни?

Не болып талкъ болгъанлар?
Ким къоркъуткъан эрлерни?
Къушны къоркъуткъан джылан
Юваджыгъын ташлатыр.
Бир кишиде питсе къан
Джанын откъа ашлатыр.
Къуш бек индже бир далгъа
Къонып душманны беклер,
Джуреги де люпильдер,
Алгъан олимни алгъа.

Биз шонлармыз: Тышларда
Джурт къайгъысын чегемиз.
Илерки согъушларда
Джурт деп олимп'экенмиз?
Ана, шондай бир душман
Ешик Джуртны талагъан,
Даяналмай бираз джан
Тышкъа чыгъып джылагъан.

Биз къуш тувулмыз джашлар,
Биз инсанмыз джуртдашлар.
Биз къоркъмазмыз душмандан,
Инсан къоркъмаз джыландан.

Анайдан эшиткен сонъ
Корьдим джуртымны сюйдим.
Топракъ къокълап опыкен кунъ,
Языкъ! – деп джандым куйдим.
Коп заманлар джалбардым,
Шо бизнинъ иль джыйылмай,
Къырымгъа шай деп бардым,
Козь джашларым тыйылмай.

ОЙЛАВ

Бизнинъ халкъкъа, талаш барда джав не керек?
Турыш, согъыш болмасына тав не керек?
«Ат айланса къазыгъына» деген къартлар!
Талашкъан сонъ барышмагъа бав не керек?!

Тёрем, тёрем шай мугъайдым айталмайман,
Озинъни де мугъайыр деп баталмайман.
Биз джарлылар анда, мында ой талкъ болдыкъ,

Кунь корьмедик, корермиз деп джаталмайман.

Джурт джамангъа къалды төрем, джурт джамангъа!
Кетти Къырым, джылай къалдыкъ эм Къазангъа!
Эндиден сонъ не билийим болырма'экен,
Къавушкъайдыкъ биз давкесиз бир ватангъа!

Тёзюв болмай озгъан кунни бир ойлансакъ
Къадир Танърым! Атай къабрин бир айлансакъ!
Бирлик болгъан, бек болгъан кингешювмен,
Ата джуртын аладжакъкъа бир сайлансакъ!

ОЗЪ ДЖУРТЫМДА ГЪАРИПМЕН

Ешилленмий, кульмийсинъ джурт, нечин тюзсизсинъ?
Акъшамларынъ сюс бола, танъ файыз берип ачылмай,
Къушлар чырайсыз, чечеклерден къокъы джайылмай,
Ах, санки бир умитсиз, хаста, гузель бир къызсынъ!
Язны монълыкъ озгъарды, къыш гечти къайгъыларман...
Мен онъгъан кунь беклиймен, миллетке сайыларман.

Бир онъгъан кунь къальбимде онъгъан баарь беклиймен.
Эр тюште, эр орьнекте ачсын диймен чечеклер.
Ешилленсин чименлер, чель, тав, чайыр, тереклер.
Къушлар отьсин, сувлар акъсын бир бондай кунь беклиймен.
Къанат джайып мелеклер, толгъынлангъан чёллерде,
Ойнашсынлар перилер, озенлерде, коллерде.

Учмагъымыз Ешилъ Джурт, байрагъымыз чексиз кок,
Болсын диймен, устинде алем корьмий зевкъ сюрсек.
Шанларыман огинсек, миллет болып бир джурьсек.
Нурлар сачса юксектен джуртымызгъа кок.
Ох! не татлы тилеклер, монъ къальбимде яшаттым.
Джурт сюйгиси джан билип, озъ омримни ашаттым.

Мен шай дедим, айландым, къайттым Ана-Ватангъа,
Кельдим, корьдим. Тавсинген халкъ сувынгъан озинден.
Хаз етмей ич бир кимсе сёзюнден
Къалмасайды, я Рабби, Джурт кене де джамангъа
Эр къальпте бир хузур бар, эр козь халкъкъа терс къарай,
Къарт джашлыкъкъа эришкен, джаш къартлыкъны бек къорлай.

Джат тувулман мен сагъа, джат къалмадым бир заман.
Тиш ерлерде джурьсем де сагъынып да джыладым.
Коп тынтыдым хаялым, джырламан къаршыладым.
Джылтырагъан умитмен таптым тышта дост, тувгъан.
Озь джуртымда гъарипмен. Озь халкъымда кимсесиз.
Ачыл бираз Ешилъ Джурт, ачыл бираз гузель къыз!

Костендже
1920 с.

КЪЫШНЫНЪ СЕЛЯМЫ

Къыш къыравман байгъа селям джиберген,
Деген: Бо джыл бираз эрте келирмен,
Джагъарлыгъын, киерлигин вакътында
Козинъ ачып-ачып азыр тутсын къатында.
Къырав айткъан: Бо къайдай шийдир джаным,
Ёкъмы аджув ёкъсылларгъа султаным?

Селямынъман эп къувангъан барлылар,
Джан ташыйлар билесинъми джарлылар?
Къыш окирип деген: Сен сус къырав таз.
Бир селямман джарлы мерам анъламаз.
Сен къалырсынъ, оларгъа мен батарман,
Къарлы, бузлы джавдырыр да айтарман.

Шондай бетер озю кельди къапыдан,
Алаймыз, къалтыраймыз къоркъыдан.
Мерамети аздыр джолда къондырар,
Эшитмесин... Сонъра мени тонъдырар.
Ана джавды! Серт чырайлы безъ къар.
Мектеплерде оксиз къыз бар, бала бар.

Къолы къаткъан аякълары къызаргъан,
Заваллынынъ бети, мензи мораргъан.
Къаравундан анълашыла: Мерамет
Истегени. Барлы, сен де ярдым эт:
Къалынъ кийим кийсин, бираз къымтансын,
Джыллы уйде хавфсыз джатып бир къансын.

Бай баладай усти башы джарашып,
Къышкъа кульсин козьлери джылтырашып.

ТАТАР БАРМЫ ДЕП СОРАГЪАНЛАРГЪА

Татар бармы деп ким сорай? Мен барман.
Атын санын бек таныгъан джаш татарман.
Тюрктен озьге тувгъаным ёкъ дюньяда.
Тюркнинъ ози, озь къардашы Чонгъарман.
Миллет адым тюрк болса да, тарихте
Шанлы адым татар, шай деп язарман.
Озь терегин бегенмеген сойсызларгъа
Гурь давушман: «Керекмийсиз!» деп айтарман.
Кельген кечкен ханлыкъларны, барлыкъларны
Ёкътыр, деген къансызларгъа джав боларман.
Сав бол, арув миллет! Бугунъ юкъласанъ да,
Козь яшымман бетинъ сыйпап мен янтарман.
Талкъ болсакъ да, халкъ къатында шуретинъ бар,
Кунь корерсинъ сен де халкъдай итибарман.
Мен корьмесем савлыгъымда бондай куньлер,
Мезарымда: «Татар къайдай?» деп сорарман.
«Татар къайдай?» деп сорарман мезарымдан.
Алалмасам яхшы джевап, ах!... Джыларман.

ЕШИЛЬ АДА

Табиаттан, топланылгъан чечектен,
Бек тюзюв бир деметсинъ «Ешилъ Ада»!
Кимерде бир япракъларынъ солса да,
Бармы бильмем сендай арув коринген?
Санки Къудрет къолыман ишленгенсинъ!
Тер-темиз бир аваман бесленгенсинъ.

Денъизлерден сырлар алгъан далгъалар,
Эртен, акъшам этеклерин оперлер.
Сонъ сайгъыман о сырларыны серперлер,
Ондан ульги алыр багълар, багъчалар!
Бир дильберсинъ бизмен гизиль танышкъан!

Юксек-юксек минберлердай тавларын,
Устьлеринден кельген сесни динълейик,
Ох бек татлы. Биз де шулай инълейик.
Дердин айта, олилерге савларын.
Хутбе окъуй санки ватан периси,
Бир джевердай сѣзининъ эр бириси.

Бо татлы сес кечкен кунъден бизлерге
Ибрет берген акъикъатлер анълата!
Мендай зайыф къальплерге сѣз къата,
Дий ки, гъайрет керек энди сизлерге!
Гъайрет къайдай лакъырды? анъламаймыз.
Биз ярынны бугунъден ойламаймыз.

Джырлай тура, Севда Ери, Учансув,
Сюйги яшай озенлерде, голлерде.
Мелеклерге ойнаш ери чѣллер де
Козьлеринъмен акъкъан сувдай сагъын къув!
Ешилъ Джурткъа, дильберликлер сачылгъан.
Монълыкъ кетип, нурлы кунеш сачылгъан.

ЕШИЛЬ ДЖУРТКЪА

Бир джаш бала анасыз, бабасыз къалып тентисе,
Кунъсиз оськен чечекдай джанъгъыз бир инсан болыр.
Оксизлиги билинмий эркин тапса, къаралса,
Тавны, ташны джанъгъыраткъан гурь сесли арслан болыр.

Миллет де бондай: оксиз, бир кимсесиз эзильсе,
Коп турмай джер юзинъде бирикмий талкъан болыр.
Олет кирсе, от тюзше, тынчлыкъ болып тургъанда,
Халкъ арасы табылмай, орталыкъта къан болыр.

Я къолдашып алай къалкъ бир-биримен байланса,
Узильмеген, къопмагъан къавий бир аркъан болыр.
Миллет деген оджакъ да къардашлыкътыр: Инсаннынъ

Айрылмагъан урувдай эр бир тувгъан болыр.

Къуш учмагъан устинден, алтын сарай къапысы,
Терс джелъ эсип джабылса, тез куньде виран болыр.
Ватан да шондай къаралмай, онгъарылмай ташланса,
Моньлыкъ берип джуртлыккъа, миявкъуш къонгъан болыр.

Джурт къаралса, миллетке такъат кельсе, сонъ бизде,
Джойтылмамакъ, юксельмек бельки, бир иман болыр.
Ах... бек тебен къалгъанмыз къаранлыкълар ичинде,
Ойланмаймыз акъайлар, бизге насыл танъ болыр?

Кевде джерге джабышкъан, миллет сыныкъ къанатман,
Талпынса да учалмаз, джан берип къурбан болыр...
Мен бильмиймен, сорайман, бармы бильген Къырымда?
Татарлыгъы юкселип, къачан джурт онгъан болыр?

Джуреклери авлыккен, джан талашкъан маразмыз...
Бек тырышып чалышсакъ, бельки бир дерман болыр...
Кеч болса да, айдынъыз, чалышайыкъ къарувман,
Акъсызлыкънынъ кунълери шулай къапангъан болыр.